NÁRODNÍ SÍŤ ZDRAVÝCH MĚST

National network of healthy cities

IX: 213–458, 2007

ISSN 1212–4117

Markéta Kastnerová^{1,2}, Kvetoslava Kotrbová^{1,2,3}, Vladimír Vurm¹¹Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, katedra veřejného a sociálního zdravotnictví²Krajská hygienická stanice Jihočeského kraje se sídlem v Českých Budějovicích³Kontaktní a doléčovací centrum pro drogovou závislost, o. s., Háječek, České Budějovice

Summary

In 1988, the UNO – World Health Organisation (WHO) initiated an international project healthy city (WHO Healthy Cities Project) with inviting the most important European metropolises. Over fifteen years, 1300 healthy cities, villages and regions in 30 European countries joined the project. The concept of the project has been implemented in the Czech Republic after 1989. The healthy city, village, microregion or region is a prestigious name for a municipality, which was actively included into the international project the healthy city (village, region), under the patronage of the UNO-WHO. In 1994, eleven active cities established an association named the National Network of Healthy Cities of the Czech Republic (NSZM ČR). The NSZM is currently the only municipal association in the Czech Republic having in its statute systematic support of practical implementation of the values such as the sustainable development, health and life quality under conditions of our cities, villages and regions. Since 2003, the association is open in direction of all forms of municipalities. The NSZM ČR has total of 82 members with regional influence on 1207 cities and villages and 2.4 million inhabitants (24% of the Czech population). Basic principles of the programme are supporting the health and life quality of inhabitants, support of the sustainable development and active co-operation of the wide public. The program is based on the document Health 21 and Agenda 21 with close relationships to the strategy of the sustainable development and local program Agenda 21, NEHAP ČR/LEHAP (action plan of the health and environment – national/local). In accordance with the NSZM method, the community planning is based on the community plan – so called “Plan of the health and life quality”. The plan is interconnected with the strategic plan of the municipality and further important documents and also with the city budget to provide their parallel contribution to the system strategic development. Healthy cities, villages and regions thoughtfully try to form the city (village, region) as a quality and pleasant place for the life.

Key words: Healthy city – national network of healthy cities – strategy of sustainable development – Health 21, local Agenda 21 – NSZM

Souhrn

V roce 1988 iniciovala OSN – Světová zdravotní organizace (WHO) mezinárodní Projekt Zdravé město (WHO Healthy Cities Project), ke kterému přizvala nejvýznamnější evropské metropole. Během patnácti let se do projektu zapojilo 1300 Zdravých měst, obcí a regionů ve 30 evropských zemích. Po roce 1989 se myšlenky uvedeného projektu začaly realizovat i v České republice. Zdravé město, obec, mikroregion, kraj je prestižní označení pro municipalitu, která je aktivně zapojena do mezinárodního Projektu Zdravé město (obec, region) pod patronací OSN-WHO. V roce 1994 vytvořilo jedenáct aktivních měst asociaci s názvem Národní síť Zdravých měst České republiky (NSZM ČR). NSZM je v současné době jedinou municipální asociací v ČR, která má ve svém statutu systematicky podporovat praktickou realizaci hodnot: udržitelný rozvoj, zdraví a kvalita života v podmínkách našich měst, obcí a regionů. Od roku 2003 je asociace otevřena všem formám municipalit. NSZM ČR má celkem 82 členů, s regionálním vlivem na 1.207 měst a obcí a 2,4 milionu oby-

vatel (24 % populace ČR). Základními principy programu jsou podpora zdraví a kvality života obyvatel, podpora udržitelného rozvoje a aktivní spoluúčast a zapojení široké veřejnosti. Program se opírá o dokumenty Zdraví 21 a Agenda 21 s úzkou vazbou na Strategii udržitelného rozvoje a program místní Agenda 21, NEHAP ČR/LEHAP (akční plán zdraví a životního prostředí – národní/místní). Základem komunitního plánování je dle Metodiky NSZM komunitní plán – tzv. „Plán zdraví a kvality života“. Plán je provázán se strategickým plánem municipality a dalšími důležitými dokumenty a rovněž s městským rozpočtem tak, aby souběžně přispívaly k systémovému strategickému rozvoji. Zdravá města, obce a regiony se promyšleně snaží utvářet město (obec, region) jako kvalitní a příjemné místo pro život.

Klíčová slova: zdravé město – národní síť zdravých měst – strategie udržitelného rozvoje – Zdraví 21, místní Agenda 21 – nszm

ÚVOD

V roce 1988 iniciovala OSN – Světová zdravotní organizace (WHO) mezinárodní Projekt Zdravé město (WHO Healthy Cities Project), ke kterému přizvala nejvýznamnější evropské metropole. Za patnáct let trvání projektu vzniklo v Evropě 1300 Zdravých měst ve 31 zemích. Zdravá města realizují místní Agendy 21, jsou součástí evropské kampaně udržitelných měst a obcí (Aalborgská charta). Po roce 1989 se myšlenky uvedeného projektu začaly realizovat i ve městech České republiky. V roce 1994 vytvořilo jedenáct aktivních měst asociaci s názvem Národní síť Zdravých měst České republiky (NSZM ČR). Od roku 2003 je asociace otevřena všem formám municipalit. Asociaci dnes tvoří několik desítek měst, obcí, mikroregionů a krajů. Pokročili členové asociace se zapojují do postupu strategického rozvoje v souladu s požadavky EU: udržitelným rozvojem a aktivním zapojením veřejnosti do diskusí o současných záměrech i o místní či regionální budoucnosti. Postup k vizi „Zdravého města, obce, regionu“ samozřejmě není pouze záležitostí vedení municipality, zastupitelstva či úřadu – neobejde se bez každodenní úzké spolupráce s řadou místních odborných i nevládních partnerů (odborných institucí, nevládních organizací, škol, firem) i s nejširší veřejností. Ve Zdravých městech, obcích a regionech můžete najít praktickou ukázkou, co v praxi znamenají pojmy místní Agenda 21 (podpora udržitelného rozvoje na místní úrovni s aktivním zapojením veřejnosti) i LEHAP (místní akční plán zdraví a životního prostředí) – a zejména celková „dobrá správa věcí veřejných“ (good governance). V souhrnu lze říci, že Zdravá města, obce a regiony se promyšleně snaží utvářet město (obec, region) jako kvalitní a příjemné místo pro

život na základě dohody s obyvateli. Věří, že občané získají „zdravý patriotismus“, že lidé budou svou komunitu i krajinu považovat za svůj domov a budou o ně také takto pečovat. Společným návodem pro kvalitní postup členů se od roku 1998 stala Metodika NSZM, na které asociace spolupracuje se širokým spektrem odborných partnerů. Metodika byla podpořena UNDP a získala titul Světový projekt EXPO 2000 na Světové výstavě v Hannoveru. V roce 2001 obdržela NSZM ČR jako čtrnáctá z 30 národních sítí v Evropě certifikát kvality OSN-WHO, kterým WHO akredituje národní síť vůči mezinárodním standardům. V roce 2003 získala NSZM ČR za svoji činnost Cenu ministra životního prostředí ČR. V roce 2006 postoupila NSZM ČR do celosvětového finále ceny OSN za prosazování kvality ve veřejné správě (UN Public Service Awards) a získala Cenu Ministra vnitra ČR za inovaci v územní veřejné správě za informační systém pro strategické řízení – DataPlán NSZM. NSZM ČR je akreditovanou vzdělávací institucí (akreditace MV ČR). Členové NSZM – Zdravá města, obce a regiony – uplatňují principy místní Agendy 21. MA21 je mezinárodní program zavádění zásad udržitelného rozvoje na místní úrovni, cílem je rozvoj procesů, které příznivě ovlivní kvalitu života nejen současných obyvatel měst, ale také život generací jejich dětí, to vše ve spolupráci s veřejností. Udržitelný rozvoj je jedním z cílů EU a OSN (dostupné z <http://www.nszm.cz>).

POJEM ZDRAVÉ MĚSTO, KRAJ, MIKROREGION

Zdravé město, obec, mikroregion, kraj je prestižní označení pro municipalitu, která je aktivně zapojena do mezinárodního Projektu Zdravé město WHO (obec, region) pod patro-

nací OSN. V rámci jednotlivých států Evropy vznikají národní sítě, které mezi sebou spolupracují. Ačkoliv Zdravé město, obec, region má organizační zázemí úřadu, není pouhou „úřední aktivitou“. Je zejména projektem komunitním – otevírá prostor pro posilování aktivity a zájmu obyvatel. Zdravá města, obce a regiony systematicky podporují kvalitu veřejné správy, kvalitu strategického plánování a řízení s ohledem na udržitelný rozvoj a podporu zdraví, aktivně se ptají svých obyvatel na jejich názory. „Zdravou“ může být municipalita, která se systematicky a dlouhodobě zabývá zdravím, kvalitou života a udržitelným rozvojem – a ptá se svých obyvatel na jejich názory. Nejedná se tedy „pouze“ o stav životního prostředí, ale zejména o zdravý životní styl lidí a odpovědnost vůči budoucím generacím (dostupné z [http:// www.nszm.cz](http://www.nszm.cz)).

PRINCIPY OSN A EU PRO ZDRAVÉ MUNICIPALITY

Podpora zdraví a s ním související kvalita života jsou hlavními oblastmi zájmu Zdravých měst, obcí a regionů ČR. Cestou dlouhodobému a komplexnímu vytváření podmínek pro zdraví a kvalitu života je udržitelný rozvoj. Principy a zásady udržitelného rozvoje zde byly popsány v základním dokumentu Agenda 21. Na Agendu 21 těsně navazuje strategie Světové zdravotnické organizace (WHO) s názvem Zdraví 21 (Health 21).

V mezinárodním měřítku se stává akceptace principů udržitelného rozvoje silným kritériem ekonomické a morální vyspělosti. Česká republika se snaží postupně přibližovat své rozvojové strategie těm, které platí ve vyspělých zemích, což je také jedním z předpokladů pro naše úspěšné začlenění do evropských integračních struktur (dostupné z [http:// www.nszm.cz](http://www.nszm.cz)).

Hodnota zdraví

Zdraví je opravdu to nejcennější, co v životě máme. Ne každý, zejména v mládí a v plné síle života, si to dokáže uvědomovat a podle toho jednat, žít. Vlastního zdraví si většina lidí začne skutečně vážit až tehdy, když je postihne nemoc, úraz, až když začnou mít zdravotní a na to navazující sociální obtíže a starosti. Lidé, kteří jsou fit, mají větší radost ze života a umějí nejen pracovat, ale i intenzivněji odpočívat. Jedná se o ucelený proces aktivní péče zahrnující tělo i duši (Vurm et al., 2004, s. 100).

Zdraví není jen nepřítomnost nemoci. Je to subjektivní pocit životní pohody, souladu, har-

monie, který si uvědomujeme podle míry své zralosti; pocit pohody je relativní, protože každý jedinec jej dosahuje na odlišné úrovni v důsledku individuálně rozdílných předpokladů a podmínek. Zdraví je hodnotou hodnot. Zdraví (na individuálně dosažitelné úrovni) je podmínkou celkově hodnotného života jednotlivce, společnosti i celého světa. Zdraví se týká celého člověka a jeho prostředí, zdraví (i nemoc) jsou výslednicí vzájemných vztahů mezi organizmem, psychikou a osobností jednotlivce a mezi takto celistvě pojatým jedincem a jeho prostředím. Zdraví ovlivňují lidé svým chováním: jedinec může aktivně podporovat zdraví svoje i okolí tomu odpovídajícím chováním, postoji a myšlením, celoživotně praktikovaným zdravým způsobem života stejně tak, jako si ho dovede poškodovat (dostupné z [http:// www.nszm.cz](http://www.nszm.cz)).

Podpora zdraví a prevence

Podpora zdraví (health promotion) jsou opatření směřující k posílení zdraví nejen jedinců, ale celých společenství. Pro podporu zdraví jsou nejvýznamnější politická, národohospodářská rozhodnutí. V oblasti podpory zdraví má své nezastupitelné místo i lokální a regionální zdravotní politika a zdravotní politika obcí. V popředí zájmu podpory zdraví jsou zejména tyto aktivity: pomáhat lidem správně si zvolit životní styl vedoucí ke zdraví, přispívat k ochraně a tvorbě zdravého životního prostředí, posilovat sociální vazby, potřebnou spolupráci a šíření informací majících vztah ke zdraví. Důležitým nástrojem v podpoře zdraví je v současné době program Zdraví 21 (MZ ČR, 2004, s. 160). S podporou zdraví je třeba začít od raného dětství: nejvíce a nejsnáze si jedinec osvojí návyky, dovednosti a postoje zdraví podporujícího chování, když se jim začne učit co nejdříve, nejpozději od 3 let (dostupné z [http:// www.nszm.cz](http://www.nszm.cz)). Na podporu zdraví (Health promotion) úzce navazuje prevence (Health prevention). Podpora zdraví zahrnuje jak prevenci, tak i zdravotní výchovu (MZ ČR, 2004, s. 160). Prevence je levnější než léčba. Předcházet nemocem a snižovat rizika onemocnění je levnější, než nemocné lidi léčit nebo je i ztrácet předčasným úmrtím. Vhodnými místy pro podporu zdraví jsou ta, kde lidé žijí a pracují: společenství (komunita) rodiny, domova, školy, podniku, obce, města, zájmových or-

ganizací apod. (dostupné z <http://www.nszm.cz>).

Zdraví 21

Za základ podpory je považován dokument Zdraví 21, který popisuje základní strategii OSN -WHO, z něhož vychází místní politika zdraví. Zdraví pro všechny v 21. století je dlouhodobý program zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva České republiky, který je národní variantou programu Světové zdravotnické organizace (WHO) Health for all in the 21st century. Světová zdravotnická organizace jej přijala na svém 51. zasedání v roce 1998. V ČR byl schválen usnesením vlády dne 30. října 2002 jako mezirezortní dlouhodobý program. Program Zdraví 21 představuje rozsáhlý soubor aktivit zaměřených na stále a postupné zlepšování všech ukazatelů zdravotního stavu obyvatelstva a předpokládá účast všech složek společnosti na jeho plnění. Základním cílem programu je dosáhnout plného zdravotního stavu pro všechny. Na tento cíl navazují dva hlavní cíle, a to posilování a ochrana zdraví lidí během jejich celého života a snížení výskytu (incidence) hlavních nemocí a omezení strádání, které lidem přináší.

Je to komplexní způsob (strategie), jak dosáhnout v prvních dvou desetiletích 21. století podstatného zlepšení zdraví lidí v evropských státech. Nejde o nařízení, ale o doporučení a návod k dosažení pokroku v úrovni zdraví a zdravotní péče. Jeho hlavním záměrem je prostřednictvím 21 cílů vybudovat fungující model komplexní péče a podpory zdraví celé společnosti.

1. Solidarita ve zdraví v evropském regionu
2. Spravedlnost (ekvita) ve zdraví
3. Zdravý start do života
4. Zdraví mladých lidí
5. Zdravé stárnutí
6. Zlepšení duševního zdraví
7. Snížení výskytu přenosných nemocí
8. Snížení výskytu neinfekčních nemocí
9. Snížení výskytu poranění způsobených násilím a úrazy
10. Zdravé a bezpečné životní prostředí
11. Zdravější životní styl
12. Snížení škod způsobovaných alkoholem, drogami a tabákem
13. Zdravé místní životní podmínky
14. Spoluodpovědnost všech rezortů za zdraví
15. Integrovaný zdravotnický sektor

16. Řízení k vyšší kvalitě péče
17. Financování zdravotnických služeb a přidělování zdrojů
18. Příprava zdravotnických pracovníků
19. Výzkum a znalosti pro zdraví
20. Získávání partnerů pro zdraví
21. Opatření a postupy směřující ke zdraví pro všechny

Do roku 2010 by měly všechny členské státy přijmout a zavádět opatření směřující ke zdraví pro všechny, a to na celostátní, krajské i místní úrovni, která by byla podporována vhodnou institucionální infrastrukturou, řízením a novými metodami vedení (MZ ČR, 2004).

Udržitelný rozvoj

Udržitelný rozvoj je novým rámcem strategie civilizačního rozvoje. Vychází z klasické a široce přijaté definice komise OSN pro životní prostředí a rozvoj z r. 1987, která považuje rozvoj za udržitelný tehdy, naplní-li potřeby současné generace, aniž by ohrozil možnosti naplnit potřeby generací příštích. V mezinárodním měřítku se stává akceptace principů udržitelného rozvoje silným kritériem ekonomické a morální vyspělosti. Česká republika se snaží postupně přibližovat své rozvojové strategie těm, které platí ve vyspělých zemích, což je také jedním z předpokladů pro naše úspěšné začlenění do evropských integračních struktur. Jeho obsah byl poté rozvíjen jednotlivými státy i v mezinárodním měřítku. Poslední z velkých setkání, Světový summit o udržitelném rozvoji (Johannesburg 2002), zdůraznil, že základní myšlenkou udržitelného rozvoje je takový rozvoj, který zajistí rovnováhu mezi třemi základními pilíři: sociálním, ekonomickým a environmentálním, jak symbolicky vyjádřilo jeho heslo: lidé, planeta, prosperita. Podstatou je naplnění tří základních cílů:

- sociální rozvoj, který respektuje potřeby všech
- účinná ochrana životního prostředí a šetrné využívání přírodních zdrojů
- udržení vysoké a stabilní úrovně ekonomického růstu a zaměstnanosti.

Vláda ČR schválila Strategii udržitelného rozvoje (SUR ČR) 8. prosince 2004. Smyslem bylo přijetí celospolečensky přijatelného dokumentu, jehož svobodné respektování a průběžná aktualizace trvale zkvalitní život občanů a upevní demokratický politický systém ČR. Strategie je

zamýšlena jako dlouhodobý rámec i pro politické rozhodování v kontextu mezinárodních závazků, které ČR přijala v souvislosti se svým členstvím v organizaci spojených národů (OSN), Organizaci pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) a Evropské unii, ale s respektováním specifických podmínek a potřeb ČR. Strategické a dílčí cíle a nástroje Strategie udržitelného rozvoje ČR jsou formulovány tak, aby co nejvíce omezovaly nerovnováhu ve vzájemných vztazích mezi ekonomickým, environmentálním a sociálním pilířem udržitelnosti. Směřují k zajištění co nejvyšší dosažitelné kvality života pro současnou generaci a k vytvoření předpokladů pro kvalitní život generací budoucích. V současné době se dokončuje aktualizace SUR ČR, která by měla být hotova ke konci roku 2007.

Na místní a regionální úrovni je naplňování principů udržitelného rozvoje zajišťováno programem místní Agenda 21. Agenda 21 (neboli program pro 21. století) odráží celosvětový konsenzus a na nejvyšší úrovni přijatý politický závazek ke spolupráci v oblasti udržitelného rozvoje. Dokument Agenda 21 byl přijat na summitu OSN v roce 1992 v Rio de Janeiru (Úřad vlády ČR, 2006, s. 168). Lokální neboli místní Agenda 21 (LA21, MA21) je založena na komunitním strategickém plánování a dotýká se udržitelného rozvoje města, obce či regionu (tj. rovnováhy mezi hlavními oblastmi rozvoje: sférou hospodářského rozvoje, sférou sociálního rozvoje a oblastí životního prostředí). Jedná se o strategický plán, který propojuje ekonomické a sociální aspekty s oblastí životního prostředí a je vytvářen ve spolupráci s veřejností. Zohledňuje konkrétní místní problémy. Je to proces směřující k zajištění dobré a udržitelné kvality života a životního prostředí v určitém území. V procesu je nezbytná účast veřejnosti a otevřený typ spolupráce mezi jednotlivými subjekty, jako jsou veřejná správa, nevládní organizace, podnikatelské subjekty, účelová zařízení, zájmové skupiny, vědecko-výzkumné instituce i laická veřejnost (dostupné z <http://www.nszm.cz>).

NEHAP ČR /LEHAP (akční plán zdraví a životního prostředí – národní/místní)

Akční plán zdraví a životního prostředí ČR (NEHAP ČR) je národní aplikací Evropského akčního plánu (EHAPE), který dohromady tvoří plány jednotlivých států Evropy. EHAPE byl

přijat na druhé konferenci ministrů životního prostředí a zdravotnictví v červnu 1994 v Helsinkách, opírá se o metodiku WHO.

NEHAP ČR byl přijat usnesením vlády ČR č. 810 z roku 1998. Dokument obsahuje soubor doporučení, směřujících ke zlepšení životního prostředí a zdravotního stavu populace v ČR. Zabývá se širokou škálou problémů životního prostředí a koncepční podpory zdraví. Na NEHAP navazují místní Akční plány zdraví a životního prostředí (LEHAP). Na základě rozboru příčin nemocnosti a úmrtnosti a potenciálního ohrožení společnosti byly stanoveny hlavní zdravotní problémy: srdeční cévní choroby, nádorová onemocnění, úrazy, narušování přirozené obměny populace, patologické změny imunity, duševní nemoci, drogové závislosti, HIV/AIDS a jiné významné infekce, vrozené a systémové vady dětí. Na základě rozboru rizik spojených s vysokou nemocností a úmrtností byla jako priorita stanovena změna životního stylu, a to zejména ve smyslu: pozitivní změny výživových zvyklostí, snižování prevalence kouření, omezování a zvládání nadměrného stresu, zlepšení reprodukčního zdraví, snížení spotřeby alkoholu, optimalizace pohybové aktivity. Z analýzy vývoje stavu životního prostředí v České republice v období 1990–1996 vyplývají prioritní problémy politiky životního prostředí trvalého charakteru: ochrana klimatu cestou snižování emisí „skleníkových“ plynů, ochrana ozónové vrstvy Země, ochrana biologické a krajinné rozmanitosti, zvyšování povědomí občanů o významu ochrany životního prostředí. Ve střednědobém horizontu je prioritou oblast ochrany vod a půdy a bude narůstat význam dalších aktivit: postupné zvyšování schopnosti krajiny zadržovat vodu a odolnosti krajiny vůči vodní erozi, pokračující rekonstrukce lesních porostů v oblastech poškozených emisemi, pokračující obnova území devastovaných hornickou činností, zajištění takové struktury využívání území, která povede ke zlepšení přírodní infrastruktury a bude podmínkou efektivní složkové ochrany (ochrana vod, horninové prostředí, půdy a klimatu a snižování hluchosti). Jak vyplývá z vyhodnocení vývoje stavu složek životního prostředí v České republice v období 1990–1996 jsou z regionálního hlediska i nadále prioritními oblastmi: severní Čechy, severní Morava, hlavní město Praha a novou prioritou se stávají oblasti

postižené záplavami (dostupné z <http://www.nszm.cz>).

Participace, místní partnerství

Hlavním stavebním kamenem Projektu Zdravé město je komunitní plánování a intenzivní komunikace mezi veřejností a úřadem. Jedním z důležitých principů komunitního plánování je včasné a aktivní zapojení veřejnosti do přípravy rozvojových záměrů, místní spolupráce mezi partnery z řad neziskových organizací, odborných institucí apod.

PLÁN ZDRAVÍ A KVALITY ŽIVOTA

Základem komunitního plánování je dle Metodiky NSZM komunitní plán – tzv. „Plán zdraví a kvality života“. Jde o mezioborový rozvojový plán, který sleduje řadu oblastí s vlivem na zdraví a kvalitu života obyvatel města, obce či regionu. Plán je provázán do strategického plánu municipality, který vzniká ve Zdravých městech většinou souběžně s Plánem zdraví a kvality života nebo je v návaznosti na něj inovován. Snahou metodiky je, aby Strategický plán byl kvalitně projednán s veřejností a aby sledoval udržitelný rozvoj města (tzn. aby odpovídal principům místní Agendy 21). Strategický plán je ve Zdravých městech aktivně propojen s Plánem zdraví a kvality života. Plány vznikající ve Zdravých městech, obcích a regionech odpovídají kvalitě Zdraví 21 (Health 21), místní Agendy 21 a LEHAP. Představují tedy platformu pro implementaci mezinárodních dokumentů ve městě, obci či regionu. Plán zdraví je dokumentem, který vzniká „plánováním zespodu“ – na jeho přípravě a realizaci pracují místní pracovní skupiny za účasti odborníků i zástupců široké veřejnosti. Záměrem plánu je jednoduchý přehled cílů a k nim vedoucích aktivit, které obyvatelé komunity pokládají za potřebné pro dosažení podmínek pro zdraví a kvalitu života ve svém městě, obci či regionu. Koordinaci vzniku Plánu a facilitaci jednotlivých pracovních setkání zajišťuje místní koordinátor Projektu Zdravé město ve spolupráci s Kanceláří NSZM. Služeb asociace využívají Zdravá města, obce a regiony také pro přípravu základní verze Plánu zdraví podle Metodiky NSZM a jeho další zpracování a propojení do informačního systému DataPlán NSZM na webové stránky jednotlivých samospráv (dostupné z <http://www.nszm.cz>).

ČLENSTVÍ MĚSTA V NSZM

Municipality, které mohou vstoupit do NSZM, jsou města, obce, mikroregiony a kraje. Podmínkou pro vstup člena do NSZM je, že zastupitelstvo schválí členství v NSZM. Dále město vyčlení osobu v rámci úřadu, která bude v operativním kontaktu s NSZM a pověří politického zástupce města pro Projekt Zdravé město (většinou se jedná o zástupce vedení radnice). Liga NSZM je oficiální žebříček Zdravých měst, obcí a regionů, ve kterém jsou seřazeny a hodnoceny od začátečníků po pokročilé podle své aktivity, kvality procesů veřejné správy a dosažených výsledků na základě níže uvedených pravidel (usnesení č. 6/PVH/2005). Hodnocení kvality členů NSZM je nastaveno dle mezinárodních kritérií. Vychází ze dvou mezinárodních programů, které tvoří základ Projektu Zdravé město WHO: Zdraví 21 (WHO) a Agenda 21 (OSN). Na základě těchto mezinárodních programů je postup členů NSZM hodnocen ve 2 samostatných liniích: 1) Systém podpory zdraví (Zdraví 21 – WHO) 2) Místní Agenda 21 (Agenda 21 – OSN). Oběma liniím předchází časově omezená kategorie „člen v 1. roce“ (platná v 1. kalendářním roce členství bez ohledu na měsíc vstupu). Nejpозději po uplynutí tohoto vymezeného období (možno i dříve) se municipalita musí rozhodnout pro další postup v jedné z výše uvedených linií (optimálně obou). Obě linie jsou rovnocenné. NSZM doporučuje Zdravým městům, obcím a regionům postup v rámci obou linií zároveň.

Úroveň členství

Člen v 1. roce

Jedná se o časově omezenou kategorii členství (platnou v 1. kalendářním roce členství bez ohledu na měsíc vstupu), po jejímž uplynutí se město musí rozhodnout pro další postup v jedné z linií Ligy NSZM.

Člen začátečník

Tato forma členství je určena zejména městům, která mají zájem o průběžné informace o mezinárodním Projektu Zdravé město WHO, místních Agendách 21 i jiných mezinárodních programech, chtějí využít příležitosti spolupracovat v rámci NSZM s jejími členy a odbornými partnery v ČR i zahraničí a zároveň mají zájem účastnit se vzdělávacích akcí a školení zajišťovaných NSZM. Jedná se o časově neomezenou formu členství.

Člen pokročilý

Tato forma členství je určena městům, která podporují na svém území rozvoj mezinárodního Projektu Zdravé město WHO – postupují dle Metodiky NSZM, místních Agend 21 (dle Metodiky NSZM) a přitom úzce spolupracují v rámci NSZM s jejími členy a odbornými partnery v ČR i zahraničí. Pokročilí členové usilují za metodické podpory NSZM o zvýšení celkové kvality života svých obyvatel prostřednictvím zkvalitnění správy věcí veřejných, strategického plánování a řízení a zapojování veřejnosti (dostupné z [http:// www.nszm.cz](http://www.nszm.cz)).

NÁRODNÍ SÍŤ ZDRAVÝCH MĚST ČR

NSZM ČR má celkem 82 členů s regionálním vlivem na 1.207 měst a obcí s 2,4 milionu obyvatel (24 % populace ČR).

Kraje zapojené do NSZM

Kraj Vysočina, Zlínský kraj.

Mikroregiony zapojené do NSZM

Drahanská vrchovina, Chopos, Kroměřížsko, Kuřimka, Letovicko, Novoměstsko, Podralsko, Prácheňsko, Sdružení Ašsko, Sdružení Růže, Střední Vsetínsko, Svazek obcí Hamr, svazek obcí regionu Třeboňsko, Šumava-západ, Telčsko, Třebíčsko, Třemšín, Urbanická Brázda, Valašskomeziříčsko-Kelečsko, Valašskomeziříčsko-Bítešsko.

MĚSTA A OBCE ZAPOJENÍ DO NSZM

Adamov, Blansko, Bolatice, Borovany, Boskovičky, Brno, Česká Lípa, České Budějovice, Desná, Hodonín, Humpolec, Chrudim, Jihlava, Jilemnice, Kácov, Karlovy Vary, Karviná, Kopřivnice, Kostelec nad Orlicí, Kouřim, Kroměříž, Křižánky, Křižany, Kuřim, Letovice, Litoměřice, Litomýšl, Lomnice nad Popelkou, Mladá Boleslav, Mokrý-Horákov, Moravská Třebová, Nové Město na Moravě, Orlová, Pelhřimov, Poděbrady, Praha-Libuš a Písnice, Prostějov, Přestice, Příbram, Rožmitál pod Třemšínem, Říčany, Skotnice, Slaný, Strakonice, Strašín, Strážek, Světlá nad Sázavou, Šternberk, Štětí, Telč, Třebíč, Třeboň, Uherské Hradiště, Uherský Brod, Ústí nad Labem, Valašské Meziříčí, Varnsdorf, Velké Meziříčí, Velký Beranov, Vsetín, Zlaté Hory (dostupné z [http:// www.nszm.cz](http://www.nszm.cz)).

ZDRAVÁ MĚSTA JIHOČESKÉHO KRAJE**Zdravé město České Budějovice**

Město České Budějovice je se zapojilo do sítě Zdravých měst v roce 2000. Koordinátorem projektu je Šárka Kovárnová, politikem Projektu Zdravého města a místní Agendy 21 je Ing. Ivana Popelová. Zdravé město organizuje četné množství preventivních akcí, soutěží a kampaní. V roce 2001 pořádalo Dětské zastupitelstvo ve spolupráci s odbory ochrany životního prostředí a územního plánování a architektury magistrátu města v pořadí už druhý Den bez aut (první se konal v dubnu 2001). Následně se konal ještě 22. 9. 2003. Ve dnech 16.–22. 9. 2003 proběhl v Českých Budějovicích týden mobility, do něhož se zapojily školy, mateřské školky, občanská sdružení, Dům dětí a mládeže, Dopravní podnik města České Budějovice, Policie ČR a další instituce. Konaly se koncerty, soutěže pro děti, přednášky a výstavy, zaměřené na podporu zdraví obyvatel a rozvojové aktivity města. Oslavy tohoto týdne se realizovaly i v následujících letech. Ve dnech 14.–17. dubna 2005 se v Českých Budějovicích na Výstavišti konal každoroční mobil salon. Při této příležitosti se veřejnosti představila kampaň Na kole jen s přílbou. S touto úspěšnou preventivní akcí byly děti seznámeny i následujících letech. Děti měly možnost účastnit se soutěží. Ve dnech 2.–12. 10. 2006 se stejně jako v roce 2005 v Českých Budějovicích konaly Dny zdraví. Náplní dnů byly akce, zaměřené především na celkové zdraví (fyzické i duševní) a zdravý životní styl. Občané měli možnost nechat si zdarma udělat základní vyšetření, zúčastnit se četných přednášek a prožít mnohé kulturní zážitky. 12. 7. 2006 pořádal Magistrát města České Budějovice v rámci projektu Zdravé město spolu se Zdravotním ústavem Českých Budějovicích akci, která je součástí celostátní kampaně s názvem „Přijmi a vydej.“ Cílem kampaně a soutěže je orientační odhad vlastních zvyklostí v příjmu a výdeji energie a podnět k zamyšlení nad tím, zda nejíme příliš a nepohybujeme se málo. Toto zamyšlení by mělo vést ke zlepšení životosprávy. Ve dnech 27. 5. 2005 a 30. 6. 2006 se České Budějovice ve spolupráci se Zdravotním ústavem zapojily do celostátní kampaně Den bez tabáku. Další akce se konala v květnu 2007, kdy byla ve dnech 2.–9. 5. 2007 vyhlášena soutěž „Kdo přestane, vyhraje.“ Kuřáci tak měli

jedinečnou příležitost podpořit své rozhodnutí přestat kouřit.

Zdravé město Třeboň

Město Třeboň je Zdravým městem od roku 2004. Koordinátorkou Projektu Zdravé město a místní Agendy 21 je Markéta Štefanová. Také Zdravé město Třeboň připravuje četné množství preventivních akcí, soutěží a kampaní. Akce 30 dní pro neziskový sektor se konala 3. 2. 2004. Ve výstavním sále Pod věží v Třeboni probíhala vernisáž výstavy 30 dní pro neziskový sektor, která byla spojena s výstavou Mokřady a zdraví krajiny. Ve výstavním sále se točily vstupy ČT, které se objevily v regionálním vysílání – Večerníku v 18 hodin. Jednotlivé vstupy byly zaměřeny na význam neziskových organizací, jejich financování a spolupráci s městem Třeboň. Podobná akce se konala také v roce 2002. Od roku 1999 do roku 2006 probíhají 22. 4. v Třeboni tradičně oslavy Dne Země s možností shlédnutí filmů s ekologickou tematikou a aktivní účastí v cyklistických soutěžích, hrách v přírodě, s možností účasti na přednáškách, ekojarmarku a mnohých dalších aktivitách. Přípraveny byly četné soutěže a hry určené výhradně pro děti mateřských škol. Dne 22. 9. 2006 se v Třeboni uskutečnil v rámci evropského týdne mobility Evropský den bez aut. V červnu 2006 se realizovala kampaň Dny bez úrazů, zahrnující akce zaměřené na prevenci úrazů především v rámci Projektu Bezpečná komunita, Projektu Bezpečná cesta do školy a Projektu Na kole jen s přílbou. V roce 2006 se také v rámci Dnů zdraví uskutečnila 18. 10. 2006 přednáška zaměřená na prevenci nádorového onemocnění prsu.

ZÁVĚR

Filozofie podpory zdraví je společná všem oblastem podpory zdraví a je zvláště využívána při tvorbě a uskutečňování programů, které cílevě-

domě umisťují svou působnost do sociálního prostředí, kde lidé žijí nebo pracují. Jde o programy podpory zdraví uskutečňované ve společenství obce/města, podniku, školy, mateřské školy. Pro jejich zaměření na přirozená společenství se jim říká komunitní programy. K těmto programům patří Projekt Zdravé město a další programy jako program Zdravá škola, Zdravé město, Zdravý podnik apod.

Základními principy programu Zdravé město jsou podpora zdraví a kvality života obyvatel, podpora udržitelného rozvoje a aktivní spoluúčast a zapojení široké veřejnosti. V roce 1994 vytvořilo jedenáct aktivních měst asociaci s názvem Národní síť Zdravých měst České republiky (NSZM ČR). Od roku 2003 je asociace otevřena všem formám municipalit. NSZM ČR má celkem 82 členů s regionálním vlivem na 1.207 měst a obcí a 2,4 milionu obyvatel (24 % populace ČR). Přínosem členství NSZM je zastřešení významnou mezinárodní autoritou (OSN-WHO), využití principů a doporučení EU a OSN pro kvalitní rozvoj, poskytnutí informací a služeb k finančním zdrojům (dotace, fondy EU), síťová spolupráce, výměna zkušeností v ČR i zahraničí, pomoc při zpracování a řízení kvalitní strategie rozvoje, spolupráce s mnoha odbornými partnery v ČR i zahraničí, vizitka vůči zahraničí a návštěvníkům (dostupné z [http:// www.nszm.cz](http://www.nszm.cz)).

LITERATURA

MZ ČR: *Zdraví 21. Výklad základních pojmů, úvod do evropské strategie, zdraví pro všechny v 21. století*, 1. vyd., Praha: Ministerstvo zdravotnictví, 2004, s. 160.
VURM, V. et al.: *Vybrané kapitoly z veřejného zdravotnictví*, 1. vyd. Praha: Manus, 2004, s. 100.
Úřad vlády ČR: *Situační zpráva ke Strategii udržitelného rozvoje ČR*, 1. vyd. Praha: 2006, Úřad vlády ČR, s. 168.
Národní síť Zdravých měst. [online], [cit. 2007-06-03]. Dostupné z: [http:// www.nszm.cz](http://www.nszm.cz).

**Markéta Kastnerová et al.,
marketa.kastnerova@centrum.cz**